

Autorka nám tak předkládá dílo cenné: historicky přesné, bohatě dokumentované rozsáhlými citacemi z Hamzových textů a dopisů, úplně a literárně zdařilé. Bylo by možno polemizovat k reprezentativnosti obrazového doprovodu, k některým pleonastickým opakováním již řečeného (zejména při autorčině ušlechtilé snaze bohatě vylíčit historická pozadí předkládaných údajů) i k drobným, především tiskovým chybičkám; ale nic z toho nemůže omezit čtenářův pocit obdivu k osobnosti, o níž nevěděl, že tu byla před námi, a jež si našeho obdivu zaslouhuje. A to autorka dokázala znamenitě.

J. ŠMARDKA

* Brno: Akademické nakladatelství CERM, s.r.o., 2008, 157 stran, 27 fotografií, 19 fotografií rukopisů

Jarmila Vojtová: Slovník středomoravských nářečí horského typu

Slovníkem středomoravského (hanáckého) nářečí horského typu dostává se naši odborné i laické veřejnosti spis mimořádně závažný. Už proto, že se v něm podává relativně úplná slovní zásoba dosud málo probádaného moravského dialektu. Slovník je přitom založen na moderních lexikografických metodách, a navíc postihuje kromě nejstaršího a současného stavu také vývoj hanáckého nářečí.

Tzv. horským dialektem se mluví na nevelkém území severně od Brna (na Blanensku a Tišnovsku). Jde o dialekt značně exkluzivní, došlo v něm mj. k „záměně“ samohlásek *o* a *u*, takže se tam říká *kopec* a myslí se kupec (obchodník), říká se *kupec* a rozumí se jím kopec (hora), *kos* tam znamená kus a výraz *kus* má význam kos (pták). Kromě tohoto nápadného znaku nese horský dialekt řadu znaků společných většině hanáckých nářečí, např. změnu *ej* > *é*, *ou* > *ó*, takže tam říkájí *mlén*, *bévat*, *móka*, *poščet* ('pouštět') atd.

Autorka se úspěšně zhostila úkolu zaměřit se zejména na diferenční výrazy popisovaného lexika. Mohu napsat, že zvláště svěbytné nářeční odborné názvosloví je zachyceno vyčer-

pávajícím způsobem. Když uvážíme, že např. zemědělská terminologie patří ke složce slovní zásoby, jež se už z nářečí namnoze vytratila, je počin Jarmily Vojtové o to záslušnější. Kolik místních rodáků tam ještě umí pojmenovat části vozu, pluhu, bran, plužních koleček, části venkovského stavení, části koňského postroje? Do moře zapomenutých slov byla odkázána starší jména rostlin, broučků, všelijakých živočichů a zejména expresivních pojmenování různých činností. Ostatně kolik občanů z uvedeného teritoria mluví „ryzím“ hanáckým dialektem?! Slovník má tedy dnes už velkou dokumentární hodnotu.

Práce dr. Vojtové je rozdělena do dvou hlavních částí. Obsahuje lexikum uspořádané podle věcnévýznamových souvislostí (ideografický slovník) a část se slovníkem diferenčním, s výrazivem seřazeným podle abecedy. Tento postup autorce umožnil úspěšně zachytit slovní zásobu nářečí téměř v úplnosti a zároveň soustředit se na nářeční vrstvu odlišnou od spisovného jazyka. Zejména oceňuji, že práce obsahuje také abecední rejstřík všech zaznamenaných výrazů. Autorka si byla vědoma, že má-li takto uspořádaný slovník dobře sloužit a umožnit rychlou orientaci, nesmí postrádat právě důkladný rejstřík. Zdůrazňuji, že autorka je první, kdo s takovým rejstříkem přišel.

V ideografickém slovníku je soustředěno na 9 000 lexikálních jednotek. Lexémy v něm nejsou seskupeny podle abecedy, ale podle významových souvislostí. Tato část slovníku mj. dokládá, že podstatná část nářeční slovní zásoby je společná s celonárodním jazykem a že pokrývá všechny základní komunikační funkce.

Diferenční výkladový slovník obsahuje na 1 200 hesel. Sem byly zařazeny všechny výrazy, které nejsou součástí spisovné slovní zásoby. Téměř 400 nářečních jednotek nenajdeme nikde nebo nebylo doloženo v sledovaném významu. Svědčí to o nebyvale důkladném, široce založeném, poctivém výzkumu.

Musím vyzvednout, že stavba hesla v diferenčním slovníku je promyšlená. Vedle významu obsahuje heslo často i kontext, popř. ustálené spojení, v němž se slovo běžně vyskytuje. Nechybí ani hodnocení slova, určení expresivity, generačních rozdílů, údaje o frekvenci slova. Důsledné je srovnání se Slovníkem spisovného jazyka a s Českým jazykovým atlasem.

sem. Cenné jsou odkazy na synonyma, na odvozeniny a na umístění slova v ideografickém slovníku. Každý uživatel Slovníku jistě ocení obrázkovou přílohu zachycující hlavní zemědělské nářadí a nástroje.

Práce Jarmily Vojtové představuje monografii důležitou také pro popis vývojových tendencí lexikální zásoby jednoho typu moravského nářečí. Bude jí jistě dobře využito rovněž pro konfrontaci s jinými nářečími českého národního jazyka i ke komparatistice v širším pohledu slovanském.

Nepochybují, že si v Slovníku počtou i ne-
jazykovědci. Mnozí čtenáři budou se zájmem konfrontovat slovník horského typu se svým nářečním povědomím a budou žasnout, kolik společných rysů mají všechny naše dialekty a kolik slov z mládeí jim hanácký slovník připomene.

J. BALHAR

* Spisy Masarykovy univerzity v Brně, Filozofická fakulta 2008, 280 stran.

Elena Marečková-Štolcová a kolektiv, Latinitas medica. Lexikon nejen lékařských sentencií, citátů a rčení*

Když po mnoha letech hubených nejen co do rozvíjení odkazu latinské kultury vydalo r. 1988 nakladatelství Svoboda ve své členské knihovnici šestisetšedesátistránkový Lexikon latinských výroků, přísloví a rčení pod názvem Moudrost věků (E. Kutáková, V. Marek, J. Zachová) v dnes nepředstavitelném nákladu 117 000 výtisků, byla kniha okamžitě rozebrána – nejlepší důkaz, jak podobná publikace na knižním trhu a v knihovnách kulturní veřejnosti chyběla. Lexikon se během patnácti let dočkal čtyř vydání – čtvrté knižní vyšlo mírně rozšířeno a upraveno v nakladatelství Leda r. 2002. (Z analogické produkce připomínám ještě členskou prémii Odeonu, drobný tematicky uspořádaný lexikon M. Stejskala Moud-

rost starých Římanů z r. 2002, a Slovník latinských citátů J. a K. Černákových z r. 2005.)

Recenzovaný brněnský impozantní devítisetstránkový lexikon Latinitas medica znamená vřehol lexikografické produkce tohoto typu, oproti Moudrosti věků je obohacený tematicky i materiálově. Moudrost věků není zaměřena na žádný specifický obor, zatímco Latinitas medica věnuje hlavní pozornost medicíně, ale plní i to, co slibuje svým podtitulem – je skutečně lexikonem sentencií, citátů a rčení nejen lékařských. Vždyť medicína je obor natolik spjatý s nejrůznějšími aspekty lidské existence, že se současně dotýká i mnoha oborů dalších.

Skvělý Úvod vedoucí autorského kolektivu (str. 9-13) informuje všestranně o realizaci projektu lexikonu a podává jeho charakteristiku. Již na tomto místě konstatujeme, že stejně vysokou úroveň má i vlastní slovník.

Latinitas medica se rodila řadu let. Započala rozsáhlou heuristikou – srovnáme použité prameny a literaturu Moudrosti věků a Latinitas: četnost položek vypovídá o šíři základny, z níž autoři vyšli. Autoři pracovali s materiálem i zcela recentním, např. u objemného Craterum dictorum Chr. Helfera přihlédli i k dodatkům vycházejícím v saarbrückenské Vox Latina v letech 2005-2007. Následovala excerptce – účtyhodný výkon představuje kupř. jen zpracování nejvydatnějšího poantického pramene, devítidílných Waltherových Proverbií.

Moudrost věků přinesla v 1. vydání „kolem 4000 citátů“, 4. vydání uvádí „přes 4000 citátů“, Latinitas zařadila hesel téměř 7000. Čerpá z římských i jen latinsky pišících autorů, z pramenů anonymních i z analogických lexikonů citátů, oproti zmíněným příručkám přibýly samozřejmě speciální prameny lékařské. Jako Moudrost věků, i Latinitas řadí jednotlivá hesla podle (absolutní) abecedy, takže odpadlo někdy problematické rozhodování, kam heslo zařadit, řadí-li se tematicky. Hledá-li uživatel citát podle konkrétního výrazu, má k dispozici rozsáhlý rejstřík vybraných slov jak latinských, tak českých.

Lexikony latinských sentencií předpokládá u uživatele „reading knowledge“, umožní mu tedy především pochopit význam latinského citátu, resp. citát začlenit do daného kontextu. Nezáleží tolik na tom, bude-li uživatel